

Sarian Jarosz

2024

Potrzeby rozwoju kompetencji samorządów w obszarze migracji i integracji

Podsumowanie wyników badań

Konsorcjum
Migracyjne

Migration Consortium

“W świadomości wielu osób/instytucji aktualnie problem migrantów został zredukowany do kwestii uchodźców z Ukrainy. Jednak, niezależnie od kryzysu wywołanego wojną, na skutek inwazji rosyjskiej, nasze społeczeństwo staje się coraz bardziej wielokulturowe.”

~ komentarz w ankiecie

Podsumowanie wyników badań

Badanie Konsorcjum Migracyjnego przeprowadzone zostało w styczniu i lutym 2024 roku z użyciem ankiety internetowej, która zawierała 10 pytań sprofilowanych pod poznanie potrzeb i wyzwań, z którymi mierzą się samorzady w Polsce w obszarze migracji i integracji społecznej.

W badaniu wzięło udział 309 instytucji samorządowych ze wszystkich województw w Polsce. Ankieta była anonimowa i bezpiecznie dystrybuowana przez Konsorcjum Migracyjne. Odpowiedzi udzielane były wyłącznie w języku polskim.

Najbardziej reprezentowane były województwa **dolnośląskie (21,5%), łódzkie (18,2%) i wielkopolskie (16%), a najmniej odpowiedzi padło w województwach: lubuskim, kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim (po 0,3%) oraz podkarpackim (0,7%)**. Najwięcej (73%) osób reprezentowało **instytucje edukacyjne** (m.in. szkoły i uniwersytety), następnie Urzędy Miasta (11,1%) i placówki pomocy społecznej (3,9%). Przy pytaniu o stanowisko pracy, ponad połowa osób zadeklarowała, że **kieruje placówką** (58,2%), następnie 13,7% - że zarządza zespołem w ramach placówki, a 8,5% - zajmuje jednoosobowe stanowisko eksperckie.

Spośród biorących udział w badaniu **94,4% osób wskazało, że nie korzystało** z oferty bezpłatnych kursów Akademii Migracyjnej, prowadzonej przez Konsorcjum Migracyjne.

Analiza wyzwań

Wśród wyzwań związanych z migracją, z którymi osoby się mierzą w swojej codziennej pracy, przeważały te związane z **barierą językową i kulturową**, szczególnie w pracy z osobami małoletnimi, oraz cała sfera zagadnień wokół **edukacji szkolnej**, w tym utrudniony kontakt z rodzicami, 'wypadanie' dzieci z systemu edukacji, brak materiałów dydaktycznych i metod pracy z młodzieżą migrancką oraz niekorzystne zmiany w prawie oświatowym. Ponadto zgłaszano brak zaplecza psychologicznego w placówkach oraz niewielką frekwencję dzieci uchodźczych.

Wśród pozostałych obszarów, które stanowiły wyzwanie, najwyraźniej wybrzmiały te związane z **mieszkalnictwem i zakwaterowaniem**, oraz te związane z **dostępem do rynku pracy lub aktywizacją zawodową migrantów/ek**. W pierwszym obszarze przeważały: **deficyt mieszkań (w tym społecznych i komunalnych), trudności w zarządzaniu punktami zbiorowego zakwaterowania oraz bazami wolnych mieszkań, a także brak rozwiązań systemowych i przepływu informacji między poszczególnymi szczeblami administracji**. W drugim wskazywano na brak rozwiązań na poziomie samorządów ułatwiających migrantom i migrantkom **aktywizację zawodową, trudności w nostryfikacji dyplomów, deficyt szkoleń i przeszkody systemowe w usamodzielnianiu się m.in. kobiet z dziećmi**. Wielokrotnie wskazywano też, że kadra administracji samorządowej oraz placówek edukacyjnych nie została odpowiednio przeszkolona i **nie otrzymała adekwatnych narzędzi** do pracy z osobami z doświadczeniem migracji. Na kolejnych etapach ankiety wybrzmiały również głosy wskazujące na to, że obecne narzędzia i procedury są nastawione na wsparcie osób uciekających z Ukrainy po 2022 r., pomimo że same instytucje pracują z osobami z doświadczeniem migracji także z innych kontekstów geograficznych i kulturowych. Trudność stanowi też dostosowanie rozwiązań do realiów mniejszych miejscowości, zarówno w dostępie do usług, jak i sieciowaniu.

Analiza potrzeb i oczekiwań

Główna forma wsparcia, której oczekują osoby pracujące w instytucjach państwowych, to nagrane szkolenia do odtworzenia w wybranym przez nich czasie - tę formę wybrało 44,5% ankietowanych. Następnie wyróżnione zostały szkolenia grupowe online (37,1%) oraz oferta edukacyjna dostosowana do potrzeb instytucji (32,1%). W nieznacznie mniejszym stopniu wybierane były szkolenia stacjonarne (27,8%) i indywidualne konsultacje (15,1%).

Osoby ankietowane odniosły się też do dwunastu wyszczególnionych w ankiecie obszarów i opisały narzędzia, kompetencje i dobre praktyki, które pozwoliłyby im mierzyć się z wyzwaniami w obszarze migracji i integracji:

1. Prawo

Często wskazywano na **brak znajomości i procedur prawa migracyjnego w instytucjach publicznych**, a także ograniczenia związane z **zatrudnianiem cudzoziemców lub przyjmowaniem dzieci do placówek edukacyjnych**. Wielokrotnie wskazywano na potrzebę **reformy prawa oświatowego, by usprawnić pracę z dziećmi cudzoziemskimi**. Osoby ankietowane wskazywały też na potrzebę wsparcia i szkoleń w zakresie uznawania

i wyrabiania niezbędnych dokumentów. Zgodnie z badaniem, osoby pracujące w instytucjach państwowych oczekują jasnej i regularnej komunikacji (np. ze strony organów centralnych) w zakresie bieżących rozporządzeń oraz prawa krajowego w obszarach kluczowych dla ich pracy z osobami z doświadczeniem migracji. Osoby ankietowane wskazują też na to, że rozróżnienie między różnymi rodzajami ochrony krajowej i międzynarodowej (status uchodźcy, azyl, ochrona uzupełniająca) przez to, że nie jest im znane, utrudnia świadczenie skutecznego wsparcia, przyznanie odpowiednich świadczeń lub prowadzenie komunikacji między departamentami.

Analiza potrzeb i oczekiwań

2. Edukacja

Jest to zdecydowanie obszar, w którym najczęściej zgłaszano potrzebę wsparcia, zarówno kadrowego, jak i w obszarze szkoleń i adekwatnych narzędzi pracy w samych placówkach. Zdaniem ankietowanych, w szkołach niezbędne jest **zwiększenie liczby asystentów i asystentek kulturowych, ale też wykwalifikowanej kadry psychologicznej i pedagogicznej ze znajomością języka ukraińskiego, rosyjskiego lub angielskiego**. Z badania wyraźnie wynika, że priorytetem są też materiały edukacyjne oraz pomoce nauczyciela w językach innych niż polski oraz szkolenia z pracy z dziećmi i młodzieżą z doświadczeniem uchodźstwa w obszarach takich jak **przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy rówieśniczej, edukacja wielokulturowa, praca z młodzieżą ze szczególnymi potrzebami**.

Ankietowani wskazywali też na potrzebę monitorowania i zestandaryzowania polskiego systemu edukacji pod potrzeby dzieci z Ukrainy, by jednocześnie zapewnić im ofertę zajęć dydaktyczno-wyrównujących, ale nie doprowadzić do przeciążenia i rezygnacji dzieci uczących się w podwójnym systemie edukacji (polskim i ukraińskim). Kadra placówek edukacyjnych i społecznych powinna mieć lepszą możliwość weryfikacji, czy dziecko uczestniczy w którymkolwiek systemie edukacji (albo w obu), wsparcia wymaga też komunikacja z rodzicami. Wybrzmiały też głosy o delegowaniu lub współpracy z zewnętrznymi aktorami (np. organizacjami społecznymi wyspecjalizowanymi w pracy z dziećmi uchodźczymi). W obszarze edukacji wskazywano również na potrzebę edukacji dorosłych i wprowadzenia dodatkowych szkoleń dla osób z doświadczeniem migracji.

Analiza potrzeb i oczekiwań

3. Psychologia

W obszarze wsparcia psychologicznego podstawowym rozwiązaniem jest wsparcie kadrowe zespołów w urzędach i placówkach edukacyjnych w pracy z osobami z doświadczeniem m.in. **traumy wojennej, przymusowej migracji lub przemocy domowej i rówieśniczej**. Ankietowane osoby jasno zgłaszały potrzebę wykwalifikowanego wsparcia w języku ukraińskim lub informacji, gdzie takiego wsparcia szukać. Dodatkowo, w samych instytucjach wzrosło **zapotrzebowanie na wsparcie psychologiczne i antywypaleniowe, w związku z pracą w stresie i warunkach kryzysowych, ze zwiększonym ryzykiem wypalenia pomocowego lub poczucia bezsilności w pracy z uchodźcami**.

4. Integracja międzykulturowa

Z badania wynika, że ten obszar wymaga przede wszystkim praktycznych rozwiązań i mechanizmów finansowania. Jako dobrą praktykę wskazano spotkania z organizacjami społecznymi, kluby konwersacyjne i 'pomocną kawę'. Ankietowani wskazywali na potrzebę stabilizacji jako fundament udanej integracji międzykulturowej, tłumacząc że praca systemowa z osobami, 'których pozostanie w Polsce stoi pod znakiem zapytania', stanowi wyzwanie. Na poziomie lokalnym i miejskim wybrzmiała potrzeba **wypracowania polityk integracyjnych w dialogu społecznym**. Część ankietowanych wskazywała, że nie wie, czym jest integracja międzykulturowa i jak ją projektować/mierzyć.

5. Rynek pracy i zatrudnienie

Wyniki badania wskazują na dwa główne obszary wymagające poprawy: dostęp do rynku pracy oraz ochrona praw pracowniczych osób z doświadczeniem migracji. Po pierwsze, **deficyt adekwatnych szkoleń i mechanizmów aktywizacji zawodowej** zgłaszany jest jako przeszkoda - pomimo obszarów, w których wsparcie (etatowe) cudzoziemców jest wyraźnie sygnalizowane (asystenci kulturowi, wsparcie psychologiczne, punkty obsługi i sektor humanitarny). Po drugie, priorytetem jest poprawa warunków i wprowadzenie skutecznych mechanizmów monitorowania oraz **zgłaszania przypadków naruszeń i wykorzystywania pracowniczego**. Wskazano też na utrudnienia w nostryfikacji dyplomów lub przyznania statusu o bezrobociu osobom uchodźczym - w instytucjach, zdaniem wielu ankietowanych, brakuje materiałów poglądowych, jak rozwiązywać praktyczne problemy cudzoziemców w granicach polskiego prawa.

6. Służba zdrowia

Stosunkowo niewiele (mniej niż połowa) ankietowanych udzieliło odpowiedzi w kwestii służby zdrowia, wskazując głównie na brak znajomości praw pacjenta i ułatwień w dostępie do służby zdrowia dla osób z doświadczeniem migracji, a także trudności w dostępie do opieki specjalistycznej i uzyskaniem terminów wizyty lekarskiej. Pojawiły się też głosy o braku zmapowanych potrzeb, wyzwań i możliwości pracy z migrantami w tym obszarze przez oddelegowane komórki Ministerstwa Zdrowia. Część osób wskazała też potrzebę poprawy sytuacji uchodźczyń/uchodźców **z niepełnosprawnością, osób w kryzysie zdrowia psychicznego oraz matek z dziećmi**.

Analiza potrzeb i oczekiwań

7. Mieszkalnictwo i zakwaterowanie

Z badania wynika, że wsparcie niezbędne jest zarówno na etapie **poszukiwania mieszkań, jak i zawierania umów i monitorowania warunków zakwaterowania prywatnego i zbiorowego**. Instytucje wskazują jasno na to, że wzrost nastrojów antyuchodźczych i ogólnopolski deficyt mieszkaniowy poważnie utrudnia ich pracę, od dzieci długo dojeżdżających do szkoły, po rodziny relokowane między miejscowościami w odstępie kilku miesięcy. Pojawiły się głosy o poprawie procedur bezpieczeństwa na poziomie lokalnym, jak i trudności w przyznaniu/rozpatrywaniu wniosków o zwolnienie z opłaty partycypacyjnej osób w punktach zakwaterowania zbiorowego, w tym osób z niepełnosprawnościami (brak lub tłumaczenie dokumentacji). **Priorytetem jest też poszerzenie puli mieszkań społecznych i komunalnych lub odpowiednich świadczeń umożliwiających wynajem i usamodzielnienie się osób z doświadczeniem uchodźczym, jak i aktualizacja ewidencji zamieszkania z uwzględnieniem nowych mieszkańców.**

8. Pomoc społeczna

Według badania priorytetem jest przeszkolenie lub zatrudnienie **dodatkowego personelu, wyspecjalizowanego w pracy z osobami z doświadczeniem uchodźczym**. Instytucje wskazują na szereg trudności w przyznawaniu świadczeń i dotacji, a także brak uspołnionych metod rozwiązywania praktycznych problemów (przyznanie IPI, przywrócenie PESEL UKR, znajomość uprawnień wynikających z ustaw pomocowych) lub pracy z konkretnymi grupami, nie mówiąc o ściśle indywidualnych sprawach (wśród grup wyróżniono kobiety w ciąży, samotne matki, osoby z niepełnosprawnością, osoby starsze etc.). W badaniu wybrzmiało, że dobrą praktyką jest utworzenie listy instytucji, które oferują wyspecjalizowaną pomoc prawną, materialną lub psychospołeczną, jednak część ankietowanych wskazała, że oddelegowywanie zadań innym aktorom nie stanowi rozwiązania na dłuższą metę. Priorytetem są jasne wytyczne i procedury postępowania w ramach nowych i obowiązujących przepisów prawa.

9. Praca z grupami szczególnie wrażliwymi

Wśród propozycji poprawy sytuacji osób z grup szczególnie wrażliwych wybrzmiało utworzenie zespołów **międzydziedzinowych** - **'grup roboczych'** - **oferujących wsparcie prawne, psychomedyczne i socjalne**. Cztery główne grupy szczególnie wrażliwe, z którymi pracują instytucje, to matki z dziećmi (w tym samotne matki), osoby w podeszłym wieku (seniorzy), osoby z niepełnosprawnością oraz dzieci i młodzież cudzoziemska/uchodźcza. W przypadku ostatniej grupy kluczowa jest stała współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w uzyskaniu odpowiednich orzeczeń, opinii i zaleceń, jeżeli zachodzi podejrzenie specjalnych potrzeb dziecka. W przypadku osób z niepełnosprawnością kluczowe jest uznawanie i tłumaczenie orzeczeń w języku innym niż polski lub orzekanie o niepełnosprawności w Polsce, w oparciu o umówione wizyty. W przypadku pracy z samotnymi matkami wybrzmiała kwestia zapewnienia bezpiecznego zakwaterowania oraz możliwości utrzymania się. Trudność stanowi często brak wyspecjalizowanych placówek i specjalistów w mniejszych miejscowościach oraz długi czas oczekiwania na wizyty przy jednoczesnym ryzyku relokacji lub powrotu.

10. Zarządzanie kryzysowe

Część ankietowanych ma poczucie profesjonalizacji i wysokiej skuteczności odpowiedzi kryzysowej na przyjazd uchodźczyń i uchodźców do Polski, przy dużej mobilizacji społecznej i instytucjonalnej. W badaniu wybrzmiewa potrzeba **przygotowania planów reagowania kryzysowego w oparciu o kryzys z 2022 r., który proporcjonalnie angażowałoby różnych aktorów i zapewnił skuteczny przepływ informacji między nimi**. Ankietowani zgłaszali potrzebę szkoleń z przeprowadzania m.in. alarmów przeciwlotniczych i ewakuacyjnych, oraz wskazanie dobrych praktyk z państw, które już doświadczyły kryzysów humanitarnych i gwałtownych ruchów migracyjnych. Konieczne jest jednak dopracowanie procedur i jawna dystrybucja odpowiedzialności między instytucje w obliczu kryzysu.

11. Współpraca z organizacjami społecznymi

Z perspektywy ankietowanych kluczowe jest włączanie najszerszej oferty organizacji społecznej do systemu pomocy i wsparcia migrantom, po wcześniejszym ich zmapowaniu na poziomie lokalnym i - szczególnie w pracy z osobami wymagającymi bardzo wąskiej oferty wsparcia - krajowym. Priorytetem jest sieciowanie organizacji działających lokalnie z samorządami, szkołami i przedszkolami, i systemowe wsparcie dla takiej współpracy.

12. Lokalna polityka integracyjna

Pojedyncze głosy o lokalnej polityce integracyjnej uwzględniały przede wszystkim **umacnianie władz regionalnych i samorządowych o potrzebie jej zaplanowania i przeprowadzenia**. Wśród dobrych praktyk wymieniano **tworzenie komitetów i zespołów dialogu międzykulturowego, które przeprowadzały międzysektorowe działania pilotażowe**. Część organizacji chciałaby też w ramach planowania tej polityki zmapować zasoby i tworzyć koalicje między poszczególnymi aktorami pracującymi z osobami z doświadczeniem migracji.